

Antigues campanes d'obús al municipi de Foradada (Part 11)

La presumible intenció de provisió que s'ha mantingut al llarg de més de 60 anys a les 15 esglésies estudiades fins ara en aquest treball, s'ha fet realitat en altres temples del nostre territori.

Algunes de les esglésies que en temps passats lluien una campana de bomba d'aviació avui no la mantenen, ja sigui per la possibilitat –generalment econòmica– de dotar el campanar de les tradicionals campanes de fosa, per la simple desaparició dels caps d'obús, o per l'enrunament de l'església, per citar alguns exemples reals. En aquesta catalogació de ben segur que se'ns hauran passat per alt moltes esglésies que, en un moment o altre de la seva història, han vist penjats del campanar caps d'obús o altres estris alternatius per transmetre als vilatans els diferents missatges, els quals, amb tocs metàl·lics d'arbitrària afinació, han anat suplint les campanes espoliades durant la guerra civil. En aquestes darreres parts de l'estudi intentarem aportar el que hem pogut anar esbrinant de les campanes d'obús que havien penjat dels nostres campanars i que avui ja no hi són.

En el capítol d'aquest mes exposarem les dades obtingudes sobre les campanes que havien existit al municipi de Foradada, concretament les penjades a les esglésies de Foradada i Sant Urbà, a més de dues unitats d'aquests estris que amb finalitats similars estaven situades a l'Era del Negre, a Rubió del Mig i a l'Era de cal Cinto, a Rubió de Sols.

Deixarem per als propers capítols que han de tancar el conjunt de parts que ha configurat aquest treball, les esglésies de Montsonís i Rubió del Mig al municipi de Foradada; Montargull i Collfred, a Artesa de Segre; Boada al municipi de Vilanova de Meià, i Sant Cristòfol a la Baronia de Rialb.

Sant Josep de Foradada (Foradada)

Com a la pràctica totalitat de les esglésies de la zona, durant la guerra es varen baixar les dues campanes que hi

Església de Foradada

havia al temple, una de les quals es va trencar en aquest despenjament.

Aquesta església havia estat utilitzada per hospital compartint espai amb dependències de cal Barril on també hi havien llits instal·lats per als ferits i malalts. Prèviament, però, l'església va fer les funcions de centre disciplinari, essent els seus presoners la mà d'obra que utilitzà l'exèrcit republicà per construir fortificacions, refugis i túnels.

Al damunt de la cuina situada a la part esquerra de l'edifici hi havia una campana d'obús que la feien servir els disciplinats per cridar a missa. Aquesta campana es va trobar prop del poble. El Sr. Josep M. Barril i Clua, tot comentant-nos aquest relat, ens explica que en aquell temps d'obusos se'n veien arreu, ens diu que ell mateix va fer explotar-ne un encenent una foguera i que aleshores, al ser les bombes encara noves, costava menys desmuntar-les, ja que amb el temps s'oxidaven fent més difícil el desencaixar les diferents parts. Acabada la guerra, aquesta campana i una segona es van penjar al campanar on hi romangueren fins a finals dels anys 50, quan es va canviar la campana d'obús per una de fosa, que el propi Sr. Barril va anar a buscar a una agència de transports a Balaguer. Les campanes d'obús que penjaven d'un ferro

travessar es deixaren a la base del campanar junt amb els jous de les antigues campanes. Els jous encara hi són, les campanes varen desaparèixer, probablement per a ser venudes com a ferralla.

El Sr. Barril ens fa notar que l'actual campanar presenta la peculiaritat de tenir un esbarzer a la seva unió amb la teulada de l'església. En els darreres temps, fins que es va fer la restauració exterior del temple, també hi havia una figuera que, com l'esbarzer, creixia entre les pedres i el ciment de la paret.

El 28 de maig del 2000, amb el finançament municipal i una important aportació econòmica de l'exmestra de Foradada, la Sra. Josepa Farrando, es beneí una nova campana fosa a Gratallops i dedicada a Sant Urbà, patró de la població. Els repics de la inauguració els va fer el mestre campaner Jaume Porta de Rubió, amb qui hem parlat darrerament i ens ha aportat força informació per aquest treball. Per a més informació sobre aquesta campana podeu veure el reportatge d'en Miquel Regué publicat al número 218 de la nostra revista corresponent al maig del 2000.

Dades posicionals:
Calibració GPS: 31 T ED50
x = 335186 y = 4638155
Latitud N 41° 52' 38.77"
Longitud E 1° 00' 49.97"
Altitud: 464 m.s.n.m.
Orientació: 160°

Ermita de Sant Urbà de Foradada (Foradada)

A l'ermita de Sant Urbà, situada en un turó dins del poble, hi havia hagut una campana igual a les que penjaven de l'església parroquial de Foradada. El Sr. Antoni Montané, conegut a la contrada com l'Hostaler i que a la seva infància va fer 7 anys d'escola a Foradada, ens comenta que molt sovint havia de tocar a missa repicant la campana feta amb el tros de bomba que penjava del campanar de Sant Urbà, de la mateixa manera que ho feia amb les que penjaven de Sant Josep de Foradada.

El Sr. Montané, ens diu que eren

Ermita de Sant Urbà

obusos de 500 kg, és a dir, ens està confirmant que eren les bombes anomenades SD-500, el tipus més comú que veiem penjat a les esglésies de la comarca. Volem recordar una vegada més que aquest model de bomba, originàriament alemanya, era llençada pels avions de la Divisió Cóndor, essent el seu calibre l'anomenat antibúnquer, junt amb les SD-250 que feien la meitat de pes i que també tenien aquesta definició.

El Sr. Montané ens explica que va ser Mn. Magí Pomé, el darrer rector que va viure a Foradada, qui acabada la guerra va penjar el cap d'obús al campanar d'aquesta petita ermita construïda molt probablement entre els segles XVII i XVIII, època de gran proliferació de noves esglésies i de remodelació de les antigues esglésies romàniques. Donat que l'arrebossat no ens deixa veure la disposició original dels carreus amb els que es va construir, l'única referència visual per datar-la és la seva similitud amb altres esglésies de la zona pertanyents a aquesta època, les quals presenten una planta quadrada de petites dimensions, teulada a dues aigües, porta dovellada i com a úniques obertures, a més de l'entrada, una petita finestra a cada costat de la porta.

A mitjans dels anys 60 els veïns de Foradada, treballant a jova, varen fer unes reformes a aquesta església que consistiren en la reconstrucció del sostre i l'arrebossat de les parets. Llavors encara hi havia la campana d'obús. Avui no se sap ni qui, ni com, ni quan, ni perquè aquest tros de bomba no hi és, romanent el campanar sense cap campana però amb el travesser de fer-

ro que evidencia la vuitantena de quilos que va suportar, donada la curvatura que ens presenta. A la fotografia feta per Josep M. Gavín l'octubre del 1972 per al catàleg d'esglésies de Catalunya, el campanar ja era buit. Aquest campanar està coronat per una creu de ferro

amb la forma habitual de les creus que, situades damunt d'un pedró o d'un monòlit, commemoren les Santes Missions. Aquesta missió es va realitzar l'any 1965, molt probablement coincidint amb les reformes de l'església.

Sant Urbà és el patró del poble de Foradada i el dia de la seva celebració es fa festa gran i es canten els goigs del sant a l'ermita. La tradició expressada en els goigs del sant ens diuen que antigament, al poble, hi varen haver unes febres que produïen mal de cap, llavors els vilatans van invocar Sant Urbà per al seu patronatge sobre el mal de cap. Acabada la missa d'aquesta festa es dóna als assistents coca de sucre benedicta, que guareix aquest mal.

Dades posicionals:
x = 335192 y = 4630337
Latitud N 41° 52' 44.6"
Longitud E 1° 00' 50.0"
Altitud: 492 m.s.n.m.
Orientació: 320°

Era de Cal Negre. Rubió del Mig (Foradada)

En aquesta ocasió tractarem una ubicació ben diferent per a la utilització de les campanes d'obús, tot i que l'ús és el mateix. Si bé quan es tracta de la campana d'una església, aquest instrument es converteix en patrimoni del lloc i els anuncis que emanen del seu so van

dirigits al conjunt de la col·lectivitat, en el cas que ens ocupa els missatges eren exclusius per a una família determinada.

En el primer terç del segle XX el Sr. Celdoni Porta era el campaner de Rubió. La família Porta habitava la casa coneguda amb el sobrenom de Cal Negre de Rubió del Mig. Aquest nom ve de que, a l'estiu, després de dos mesos de treball a l'era, els nois de la casa tornaven al poble amb una pell molt bruna per l'efecte de les radiacions solars.

El Sr. Jaume Porta, fill del Sr. Celdoni, va seguir l'ofici de campaner i ara ens explica com varen trobar la bomba d'aviació que varen instal·lar a

El Sr. Jaume Porta. Campaner de Rubió

l'era de la seva propietat en una data incerta entre els anys 1940-1941.

Aquesta campana es va trobar replegant material de guerra al terme d'Alòs de Balaguer, a la partida de l'Obaga, a la Roureda del Cosme, Fonts d'Alós. El lloc esmentat va ser triat per anar a la recerca de material ja que prèviament havien vist que en els atacs de l'aviació aquest va ser un punt on hi hagué una forta concentració de bombardeigs.

Era de Cal Negre. Al darrera entrada d'una interessant cabana

En aquest cas es va trobar el casc buit d'una bomba explotada, molt probablement a força metres de distància del cràter que deuria formar l'impacte.

El Sr. Porta ens comenta que el bàndol nacional va trinxar totes les serres de la zona i que a la punta de la Serra de Boada hi havia l'observatori d'en Negrín amb el rojos. La massacre va ser de tal magnitud que els habitants d'aquesta contrada van estar enterrant morts durant quinze dies. El Sr. Porta, que hi va col·laborar, ens diu que com que la pobresa era important treien les sabates als morts abans d'enterrar-los.

La campana, d'uns 80 kg, la varen treure del punt on va ser trobada a pes fins portar-la a un lloc on hi podia arribar una cavalleria i des d'allí, arrossegada amb un estiràs, la van transportar fins l'era. Un cop arribada a l'era es va disposar plana al terra de manera de que no s'esmoreïssin el so i la tocaven amb un martell. Els tocs servien per anunciar reunions, hores de menjar, avisos... Si hi havia urgència, el toc era ràpid; si l'avís no requeria immediatesa, el toc era més lent. El Sr. Jaume Porta és campaner perquè va aprendre l'ofici amb els ensenyaments del seu pare amb aquesta campana d'obús. Cada any, des de fa més de 20, participa a la trobada de campaners d'Os de Balaguer.

La utilitat d'aquesta campana va arrelar fins al punt que, quan sonava el toc corresponent, hi anaven els gossos, pollastres i gallines per menjar. Entre els anys 1943 i 1946, anys en que el Sr. Porta va estar fent el servei militar, aquesta bomba d'aviació va desaparèixer.

Dades posicionals:
 $x = 332874$ $y = 4638910$
 Latitud N 41° 53' 01.4"
 Longitud E 0° 59' 08.9"
 Altitud: 383 m.s.n.m.

Era de Cal Cinto. Rubió de Sols (Foradada)

De la mateixa manera que a l'era de Cal Negre de Rubió del Mig, a cal Cinto, a Rubió de Sols, hi havia una campana del mateix tipus amb la mateixa utilitat. Aquesta campana estava a l'era i penjava aguantada pel seu interior amb una pua d'arreu de llaurar clavada al terra. El Sr. Ramon Serentill i Farré va

Campana de Cal Cinto amb la seva pua d'arreu

recollir el cap d'obús ara farà 60 anys junt amb el seu germà, en aquella època ell tenia 10 anys i el germà 8. La baixaren rodolant des de la muntanya que forma la Serra de la Vall, a sobre de la seva masia. Aquesta serra està coronada pel Puig de Rubió, de 439 metres d'alçada. Varen tardar uns quinze dies per portar-la fins a casa perquè eren 80 kg de pes i cada dia la feien rodolar una mica. El problema estava en les trinxeres on, per evitar d'enclotar la bomba, havien de posar troncs i pedres per fer-la rodolar pel damunt. També complicava molt el transport la forma cònica que diagonalitzava el redol.

El Sr. Serentill encara guarda el cap d'obús, esquerdat, al cobert de casa seva. El seu pensament és que, si un dia s'arriba a

restaurar l'antiga església parroquial de la Immaculada, aquesta campana s'hauria de penjar a la seva espadanya.

Dades posicionals:
 $x = 334499$ $y = 4641447$
 Latitud N 41° 54' 24.9"
 Longitud E 1° 00' 16.8"
 Altitud: 302 m.s.n.m.

Agraïments

Sempre he comentat que sense l'ajut de l'altruisme existent a la comarca em seria molt difícil tirar endavant aquesta feia. És per això que, en aquesta ocasió, vull donar les gràcies al Sr. Salvador Boliart, alcalde de Foradada, per posar-me en contacte amb una persona que coneix molt bé el territori i la seva història i amb el que és un plaer estar estona escoltant les seves vivències dels difícils anys de la guerra, el Sr. Jaume Porta, el qual, a la vegada m'ha obert noves vies de consulta. També el Sr. Josep M. Barril i el Sr. Antoni Montané, de Foradada, que m'han donat notícies sobre les esglésies del seu poble. Al Sr. Ramon Serentill, que m'ha ofert la hospitalitat i la confiança per deixar-me fotografiar la campana del seu cobert i la proposta de fer-me de guia en la visita al castell i l'església de Rubió de Sols. A tots ells el meu més sincer agraïment.

*Text i fotografies
 Ramon I. Canyelles*

El Sr. Ramon Serentill a l'antiga era